

Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku

k odôvodneniu nálezu ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 31/2023 z 8. februára 2024

1. Stručne k príbehu. Sťažovateľ podpísal zmluvu o kúpe jazdeného vozidla, ktoré z autobazáru neprevzal a autobazár adresoval odstúpenie od zmluvy. Tým, že sťažovateľ kúpnu cenu v rozsahu 6 483 eur nedoplatil, autobazár časť kúpnej ceny zaplatenej pri uzatváraní zmluvy 500 eur zúčtoval ako zmluvnú pokutu a zároveň podľa zmluvy zaniká (rozvážuje sa) účinnosť zmluvy. Sťažovateľ plnenie zo zmluvnej pokuty namieta, vytýka nezohľadnenie neprijateľných zmluvných podmienok a nepoužiteľnosť vozidla na účely premávky po pozemných komunikáciách. Podľa rozsudku okresného súdu, ktorý ústavný súd posudzoval v jednotnosti s napadnutým rozsudkom krajského súdu (III. ÚS 494/2022), zmluvná pokuta predstavuje 7,2 % z kúpnej ceny, nie je neprimeraná a nepredstavuje neprijateľnú zmluvnú podmienku. Krajský súd sa s takto vykonaným testom neprijateľnosti zmluvnej pokuty bez ďalšieho stotožnil.

2. Stotožňujem sa s nálezom, len ho považujem za vhodné doplniť. Rozsudky s obdobným prístupom vôbec nie sú ojedinelé, keď test neprijateľnosti sa v nich zužuje na v podstate konštatovanie, že jednotlivец sa slobodne rozhodol, ide o jasnú zmluvnú podmienku a pokuta nie je v neprimeranej výške. Kým Súdny dvor Európskej únie (ďalej len „Súdny dvor“) vidí v podpísaní zmluvnej podmienky predpoklad ochrany spotrebiteľa, súdy v tom vidia skôr dôvod na neposkytnutie ochrany. Zmluvná podmienka je pritom predmetom ochrany práve preto, že je podpísaná. V zásade niet neprijateľnej zmluvnej podmienky, ktorá by nebola obsahom podpísanej zmluvy.

3. Kým súdy považovali slobodné rozhodnutie sťažovateľa za jeden z dôvodov zamietnutia žaloby, Súdny dvor pravidelne pripomína znevýhodnenú pozíciu spotrebiteľov pri uzatváraní zmluvy.¹ To, že je zmluvná pokuta formulovaná jasne, je len úvodom pre pokračovanie testu neprijateľnosti. A má to urobiť aj odvolací súd bez ohľadu na to, či jednotlivец vôbec namietal spotrebiteľské právo, a bez ohľadu na zastúpenie advokátom. To všetko obdobne akoby súd postupoval pri naplňovaní pravidiel verejného poriadku (porov. I. ÚS 232/2023, C-497/13).

¹ Rozsudky Súdneho dvora zo 4. 6. 2009 vo veci C-243/08 (Pannon GSM), EU:C:2009:350, b. 22 a zo 17. 5. 2018 vo veci C-147/16 (Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen), EU:C:2018:320, b. 26: „V tejto súvislosti podľa ustálenej judikatúry Súdneho dvora systém ochrany zavedený smernicou 93/13 vychádza z myšlienky, že spotrebiteľ sa v porovnaní s predajcom alebo dodávateľom nachádza v znevýhodnenom postavení, pokiaľ ide o vyjednávaciu silu, ako aj o úroveň informovanosti, a táto situácia ho vedie k pristúpeniu na podmienky vopred pripravené predajcom alebo dodávateľom bez toho, aby mohol vplyvať na ich obsah.“

Rozsudok Súdneho dvora zo 17. 5. 2018 vo veci C-147/16 (Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen), EU:C:2018:320, b. 27: „Súdny dvor takisto rozhodol, že vzhľadom na toto znevýhodnené postavenie článok 6 ods. 1 tejto smernice stanovuje, že nekalé podmienky nie sú pre spotrebiteľa záväzné. Ako vyplýva z judikatúry, ide o kogentné ustanovenie smerujúce k nahradeniu formálnej rovnováhy medzi právami a povinnosťami zmluvných strán, ktorú nastolila zmluva, skutočnou rovnováhou, ktorá má znovu zaviesť rovnosť medzi zmluvnými stranami.“

Rozsudky Súdneho dvora z 9. 11. 2010 vo veci C-137/08 (VB Pénzügyi Lízing), EU:C:2010:659, b. 48 a zo 17. 5. 2018 vo veci C-147/16 (Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen), EU:C:2018:320, b. 28: „Súdny dvor zdôraznil, že s cieľom zabezpečiť ochranu vyžadovanú uvedenou smernicou môže byť nerovný stav medzi spotrebiteľom a predajcom alebo dodávateľom kompenzovaný iba pozitívnym zásahom, nezávislým od samotných zmluvných strán.“

4. Uvedený záväzok sa Slovenská republika zaviazala dodržiavať na základe medzinárodnej zmluvy s EÚ, ktorou je viazaná, a prednosť majú aj jej právne akty (čl. 3 ods. 1 CSP). Nejde len o ochranu nepozorného jednotlivca, ale predovšetkým o zdravú ekonomiku bez neprijateľných zmluvných podmienok a bez nekalých obchodných praktík v záujme kvality verejného života. Treba poznamenať, že práve spotreba predstavuje vysokú mieru na tvorbe hrubého domáceho produktu (viac ako 50 %). Ak by spotrebitelia rezignovali na kupovanie tovarov a služieb z obáv pred nekalými praktikami obchodníkov a preto, že ich súdy nedokážu pred nečestnosťami ochrániť, malo by to nedozerne následky.

K testu neprijateľnosti

5. Test neprijateľnosti spornej zmluvnej pokuty mal byť vykonaný nie izolovane len z pohľadu jej výšky a gramatickej jasnosti či zrozumiteľnosti, ale minimálne z hľadiska kritérií (i) dobrej viery, (ii) hrubej nerovnováhy, (iii) povahy tovaru či služby, (iv) pôsobenia ďalších zmluvných podmienok a súvisiacich zmlúv a (v) okolností prípadu.

Jasnosť, zrozumiteľnosť

6. Je zrejmé, že číslo vyjadrujúce výšku pokuty je z gramatického hľadiska jasné a zrozumiteľné. Zmluvná podmienka ale musí byť jasná nielen z pohľadu gramatiky.² Na porovnanie poukazujem na judikatúru k relevantnosti jasnosti a zrozumiteľnosti mechanizmu dojednávania vedľajších platieb.³

Primeranosť

7. Kritérium primeranosti je spravidla prvým „do oči bijúcim“ kritériom. Ak by súd dospel k záveru o neprimeranosti zmluvnej podmienky, nie je nevyhnutné zaoberať sa ďalšími kritériami.⁴ Ak ale zmluvnú podmienku z hľadiska jej neprimeranosti súd aprobuje, je

² Rozsudok Súdneho dvora z 3. 6. 2010 vo veci C-484/08, ECLI:EU:C:2010:309: „Článok 4 ods. 2 a článok 8 smernice Rady 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách sa musia vykladať v tom zmysle, že nebránia takej vnútroštátnej právnej úprave, akou je právna úprava dotknutá vo veci samej, ktorá umožňuje súdne preskúmanie nekalej povahy zmluvných podmienok týkajúcich sa definície hlavného predmetu zmluvy alebo primeranosti medzi cenou a odmenou na jednej strane a službami či tovarmi poskytnutými v protihodnote na strane druhej, aj keď sú tieto podmienky formulované jasne a zrozumiteľne.“

³ Rozsudok Súdneho dvora zo 16. 3. 2023 vo veci C-565/21, ECLI:EU:C:2023:212: „Článok 5 smernice 93/13 sa má vykladať v tom zmysle, že na účely posúdenia jasnej a zrozumiteľnej povahy zmluvnej podmienky, ktorá stanovuje zaplatenie provízie za poskytnutie úveru dlžníkom, je príslušný súd povinný, vzhľadom na všetky relevantné skutkové okolnosti, overiť, že bol dlžník schopný posúdiť ekonomické dôsledky, ktoré mu z toho vyplývajú, pochopiť povahu služieb poskytovaných ako protihodnotu poplatkov stanovených v uvedenej podmienke, a overiť, že sa jednotlivé poplatky stanovené v zmluve alebo služby, za ktoré sa poplatky platia, neprekrývajú.“

Rozsudok Súdneho dvora zo 16. 7. 2020 vo veci C-224/19, ECLI:EU:C:2020:578, b. 70: poplatok za poskytnutie úveru (provízia) môže byť neprijateľný, ak nezodpovedá skutočne poskytnutým službám a vynaloženým nákladom, do pozornosti § 53 ods. 4 písm. v) OZ, pozn.;

⁴ Rozsudok Súdneho dvora z 23. 11. 2023 vo veci C-321/22, ECLI:EU:C:2023:911, b. 59: „Vzhľadom na všetky predchádzajúce úvahy treba na prvú otázku odpovedať tak, že článok 3 ods. 1 smernice 93/13 sa má vykladať v tom zmysle, že pokiaľ preskúmanie prípadnej nekalej povahy podmienky týkajúcej sa nákladov odlišných od úrokov v zmluve o úvere, uzavretej medzi predajcom alebo dodávateľom a spotrebiteľom, nie je vylúčené podľa článku 4 ods. 2 tejto smernice v spojení s článkom 8 tejto smernice, možno konštatovať nekalú povahu takejto podmienky s prihliadnutím na skutočnosť, že táto podmienka stanovuje zaplatenie poplatku alebo provízie týmto spotrebiteľom vo výške, ktorá je zjavne neprimeraná vo vzťahu k službe poskytnutej ako protihodnota.“

Rozsudok Súdneho dvora z 21. 3. 2024 vo veci C-714/22, ECLI:EU:C:2024:263: „Článok 3 ods. 1 smernice 93/13 sa má vykladať v tom zmysle, že: podmienka zmluvy o spotrebiteľskom úvere, ktorá dotknutému spotrebiteľovi umožňuje odložiť

povinný zohľadniť všetky ďalšie kritéria, akonáhle sú mu známe skutkové a právne okolnosti prípadu.⁵

Dobrá viera

8. Kritérium dobrej viery predpokladá posúdenie zmluvnej podmienky z pohľadu, či by jednotliviec takúto zmluvnú podmienku individuálne vyjednal.⁶ Súd sa mali zaoberať teda otázkou, či by sťažovateľ navrhoval alebo akceptoval, že bude platiť v okolnostiach prípadu zmluvnú pokutu, ak by pri detailnej individuálnej kontraktácii „došiel na ňu rad“.

Hrubá nerovnováha

9. Kritérium hrubej nerovnováhy predpokladá zohľadnenie právneho stavu, ktorý by pôsobil v prípade absencie spornej zmluvnej podmienky.⁷ Zmluvná podmienka sa podľa tohto kritéria porovnáva, či nepredstavuje v neprospech spotrebiteľa odklon od zákonnej úpravy. Predovšetkým sa porovnanie týka právnej úpravy o zmluvnej pokute, no relevanciu treba priznať aj súvisiacej právnej úprave, najmä právnej úprave o sankciách za rovnaké porušenie.⁸ Každý veriteľ má právo na úroky z omeškania pri dlhu peňažnej povahy, ale aj na náhradu škody, od ktorej sa ale úroky odpočítavajú (§ 517 ods. 2 a § 519 OZ). Pri škode je tiež potrebné sa vyrovnať s otázkou udržateľnosti takej dohody, ktorá sleduje paušálnu náhradu škody za porušenie zmluvy.

alebo upraviť mesačné splátky úveru prostredníctvom zaplatenia dodatočných poplatkov, hoci nie je isté, či tento spotrebiteľ využije túto možnosť, môže mať nekalú povahu, najmä ak sú tieto poplatky zjavne neprimerané vo vzťahu k výške poskytnutého úveru.“

⁵ Rozsudok Súdneho dvora z 23. 11. 2023 vo veci C-321/22, ECLI:EU:C:2023:911, b. 45: „Podľa ustálenej judikatúry preskúmanie existencie takejto značnej nerovnováhy sa nemôže obmedzovať na kvantitatívne ekonomické posúdenie spočívajúce v porovnaní jednak celkovej hodnoty plnenia, ktoré je predmetom zmluvy, a jednak nákladov, ktoré na základe zmluvnej podmienky znáša spotrebiteľ. Značná nerovnováha totiž môže vyplývať už zo samotnej skutočnosti dostatočne závažného narušenia právneho postavenia, v ktorom sa spotrebiteľ ako strana predmetnej zmluvy nachádza na základe platných vnútroštátnych predpisov, či už formou zúženia obsahu práv, ktoré mu podľa týchto predpisov vyplývajú zo zmluvy, prekážky v ich výkone, alebo tiež formou prenesenia dodatočnej povinnosti, ktorú vnútroštátne predpisy nestanovujú, na spotrebiteľa [rozsudky z 3. októbra 2019, Kiss a CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, bod 51, a zo 16. marca 2023, Caixabank (Provizia za poskytnutie úveru), C-565/21, EU:C:2023:212, bod 51].“

⁶ Rozsudok Súdneho dvora z 26. 1. 2017 vo veci C-421/14, ECLI:EU:C:2017:60, b. 69: «Pokiaľ ide o otázku, za akých okolností dôjde k takejto nerovnováhe „napriek požiadavke dôvery“, treba konštatovať, že vzhľadom na šestnásť odôvodnenie smernice 93/13 vnútroštátny súd má na tento účel preveriť, či predajca alebo dodávateľ, ktorý zaobchádza so spotrebiteľom čestne a rovnocenne, mohol rozumne očakávať, že by tento spotrebiteľ súhlasil s takouto podmienkou po individuálnom dojednaní (rozsudok zo 14. marca 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, bod 69).»

⁷ Rozsudok Súdneho dvora z 23. 11. 2023 vo veci C-321/22, ECLI:EU:C:2023:911, b. 45: „Podľa ustálenej judikatúry preskúmanie existencie takejto značnej nerovnováhy sa nemôže obmedzovať na kvantitatívne ekonomické posúdenie spočívajúce v porovnaní jednak celkovej hodnoty plnenia, ktoré je predmetom zmluvy, a jednak nákladov, ktoré na základe zmluvnej podmienky znáša spotrebiteľ. Značná nerovnováha totiž môže vyplývať už zo samotnej skutočnosti dostatočne závažného narušenia právneho postavenia, v ktorom sa spotrebiteľ ako strana predmetnej zmluvy nachádza na základe platných vnútroštátnych predpisov, či už formou zúženia obsahu práv, ktoré mu podľa týchto predpisov vyplývajú zo zmluvy, prekážky v ich výkone, alebo tiež formou prenesenia dodatočnej povinnosti, ktorú vnútroštátne predpisy nestanovujú, na spotrebiteľa [rozsudky z 3. októbra 2019, Kiss a CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, bod 51 a zo 16. marca 2023, Caixabank (Provizia za poskytnutie úveru), C-565/21, EU:C:2023:212, bod 51].“

⁸ Rozsudok Súdneho dvora z 21. 4. 2016 vo veci C-377/14, ECLI:EU:C:2016:283: „Ustanovenia smernice 93/13 sa majú vykladať v tom zmysle, že na účely posúdenia, či je výška odškodnenia v zmysle bodu 1 písm. e) prílohy tejto smernice požadovaného od spotrebiteľa, ktorý si neplní svoje záväzky, neprimeraná, je potrebné hodnotiť kumulatívny účinok všetkých sankčných podmienok v predmetnej zmluve bez ohľadu na to, či veriteľ skutočne trvá na ich plnej úhrade, a že vnútroštátne súdy prípadne musia na základe článku 6 ods. 1 uvedenej smernice vyvodit' všetky dôsledky zo zistenia, že niektoré podmienky sú nekalé, a vylúčiť všetky podmienky uznané za nekalé, aby sa ubezpečili, že pre spotrebiteľa nebudú záväzné.“

Povaha produktu⁹

10. Ak by kupované auto pre únik oleja bolo odpredávané pod podmienkou, že si ho zákazník má odtrhnúť, išlo by minimálne pri tomto kritériu (povaha tovaru) o zhoršenie právneho postavenia sťažovateľa, keďže tovarom môžu byť aj nepojazdné auta, napr. na súčiastky. Okolnosti ale nasvedčujú, že sťažovateľ mal záujem o okamžité používanie vozidla.

Súvis s ostatnými zmluvnými podmienkami či súvisiacimi zmluvami

11. Najmä text časti listín súvisiacich s prevodom v českom jazyku vyvoláva pochybnosti, že si sťažovateľ individuálne vyjednal zmluvnú pokutu, no závažnejšie sú zmluvné podmienky, podľa ktorých sa zmluva rozvážuje, takže zanikajú všetky práva sťažovateľa, kým autobazár má právo na zmluvnú pokutu zachované. Súdny ani tejto konzekvencii pozornosť nevenovali (§ 53 ods. 12 OZ).

Všetky okolnosti prípadu v čase vzniku zmluvy

12. Okolnosti prípadu vrátane prípadných nekalých obchodných praktík predstavujú ďalšie kritérium pri vykonávaní testu neprijateľnosti.¹⁰

13. Súdny pri zmluvnej pokute tak mali vyhodnotiť, či spôsob predvádzania vozidla ako spôsobilého premávky nenapĺňa nekalú obchodnú praktiku nevhodného predvádzania predávaného tovaru. Porušenie právnych predpisov v súvislosti s premávkou vozidla indikuje nedostatok odbornej starostlivosti. Na strane sťažovateľa predvádzanie vozidla mohlo mať potenciál ovplyvniť jeho ekonomické rozhodnutie, keďže vozidlo potreboval na účely jeho okamžitého používania.

14. Uvedené pripomenutie kritérií na vykonávanie testu neprijateľnosti môže vyvolávať dojem nadmernej ochrany spotrebiteľa. Ochrana spotrebiteľa nie je absolútna, no od dodávateľov je dôležité vyžadovať dodržiavanie pravidiel, najmä ak zmluvy pripravujú. Podľa textu zmluvných listín autobazár ponúkal vozidlo tak, že ho napriek úniku ropných látok z motora a kvapalín z prevodovky bez problémov sťažovateľovi predvádzal po komunikáciách ako vozidlo spôsobilé premávky, a keď to sťažovateľ namietol (*i.a.*), použil voči nemu zmluvnú pokutu.

15. V závere poznamenávam, že prípadná existencia neprijateľnej zmluvnej podmienky môže mať dosah aj na rozhodnutie o trovách konania bezohľadu na rozsah neúspechu

⁹ Rozsudok Súdneho dvora z 26. 1. 2017 vo veci C-421/14, ECLI:EU:C:2017:60, b. 61: „Okrem toho podľa článku 4 ods. 1 uvedenej smernice sa má nekalá povaha zmluvnej podmienky posudzovať so zreteľom na povahu tovaru alebo služieb, na ktoré bola zmluva uzatvorená, a na všetky okolnosti súvisiace s uzatvorením zmluvy v danom čase (rozsudky zo 4. júna 2009, Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, bod 39 a z 9. novembra 2010, VB Pénzügyi Lízing, C-137/08, EU:C:2010:659, bod 42). Z toho vyplýva, že v tomto kontexte musia byť tiež posúdené dôsledky, ktoré môže mať táto podmienka v rámci práva uplatniteľného na zmluvy, čo implikuje preskúmanie vnútroštátneho právneho systému (rozsudok zo 14. marca 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, bod 71 a citovaná judikatúra).“

¹⁰ Napr. podľa § 8 ods. 4 zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov: „Za klamlivé opomenutie sa tiež považuje, ak predávajúci skrýva alebo poskytuje nejasným, nezrozumiteľným, viacvýznamovým alebo nevhodným spôsobom podstatné informácie uvedené v odseku 3, alebo neoznami obchodný účel obchodnej praktiky, ibaže je zrejmý z kontextu, pričom v dôsledku klamlivého opomenutia priemerný spotrebiteľ prijme rozhodnutie o obchodnej transakcii, ktoré by inak neprijal.“ (zvýraznenie pridané, pozn.).

spotrebiteľa.¹¹ Pri naplňovaní procesnej diligencie a princípu spravodlivosti by sa nemala prehliadať ani interpretácia Súdneho dvora k prípadom predaja vadných¹² produktov.

16. Z uvedených dôvodov v súlade s § 67 ods. 1 zákona o ústavnom súde pripájam k nálezu ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 31/2023 z 8. februára 2024 stanovisko, ktoré má povahu doplňujúceho stanoviska (*concurring opinion*).

V Košiciach 8. februára 2024

Peter Straka
sudca

¹¹ Rozsudok súdneho dvora z 21. 3. 2024 vo veci C-714/22, ECLI:EU:C:2024:263: „Článok 6 ods. 1 a článok 7 ods. 1 smernice 93/13 v spojení so zásadou efektivity sa majú vykladať v tom zmysle, že: bránia vnútroštátnej právnej úprave, ktorá umožňuje uložiť spotrebiteľovi povinnosť znášať časť trov konania, ak v nadväznosti na konštatovanie neplatnosti zmluvnej podmienky z dôvodu jej nekalej povahy sa jeho návrhu na vrátenie súm, ktoré boli na základe tejto podmienky zaplatené bez právneho dôvodu, vyhovel len čiastočne, pretože je prakticky nemožné alebo nadmerne ťažké určiť rozsah práva tohto spotrebiteľa na vrátenie týchto súm. (porov. tiež C-224/19, C-335/21).“

¹² porovnaj rozsudky súdneho dvora z 3. 10.2013 vo veci C- 32/12, ECLI:EU:C:2013:637 a zo 4. 6. 2015 vo veci C-497/13, ECLI:ECU:C:2015:357